

มงกุฎรัชกาลที่ 4 ในพระราชวังอังกฤษ ของขวัญหรือหลักประกันการเมือง?

ไกรฤกษ์ นานา

(ซ้าย) เครื่องราชบรรณาการจากรัชกาลที่ 4 มีเครื่องราชูปโภคของสูงสำหรับกษัตริย์ ถูกพระราชทานไปยังควีนวิกตอเรีย แห่งอังกฤษ ค.ศ.1857 (ขวา) พระมหามงกุฎรัชกาลที่ 4 ในอังกฤษ (ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2555) ภาพจากไกรฤกษ์ นานา

ในช่วงครึ่งหลังของรัชกาลที่ 4 หรือภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริ่งแล้ว อำนาจของอังกฤษก็แผ่เข้ามาปกคลุมเอเชียทั้งทวีป นโยบายการค้าเสรีของอังกฤษสะท้อนระบบการเมืองและเศรษฐกิจของเอเชียอย่างรุนแรง การขัดขืนของจีนเร่งเร้าให้เกิดสงครามฝิ่น นำความหายนะมาสู่จีนเร็วยิ่งขึ้นพร้อมกับความเสื่อมสลายของอิทธิพลที่เคยมี สยามฉวยโอกาสจากความเพลี่ยงพล้ำของจีนและความชบเซาจากการค้ากเล็กกาไป จัมก้อง แล้วหันไปฝักใฝ่อังกฤษซึ่งก้าวขึ้นมาเป็นขั้วอำนาจใหม่ที่ทรงอำนาจมากกว่า

เครื่องราชบรรณาการชุดใหญ่ที่สยามส่งไปจัมก้องอังกฤษแทนจีน สร้างความประหลาดใจให้คนอังกฤษไม่น้อย เพราะมีของสูงเช่นพระมหามงกุฎรวมอยู่ด้วย พระราชินีอังกฤษทรงตอบรับท่าทีของสยามเช่นไร และคนอังกฤษคิดอย่างไรกับของขวัญชิ้นนี้?

ปลายเดือนตุลาคม พ.ศ. 2525 ผู้เขียนเป็นเจ้าของหน้าที่คนหนึ่งของทีมงานที่ได้นำคนไทยเกือบ 300 คนไปเยือนพระราชวังวินด์เซอร์ ภายหลังเสร็จสิ้นพิธีการเมื่อรัฐบาลไทยในสมัยนั้นร่วมกับมูลนิธิวัดพระพุทธศาสนา ณ กรุงลอนดอน จัดคณะพุทธศาสนิกชนเดินทางไปทำพิธีเปิดพระอุโบสถหลังใหม่ ณ วัดพุทธปทีป

เมืองวิมเบิลดัน ประเทศอังกฤษ นับเป็นคณะคนไทยกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ไปพระราชวังวินด์เซอร์ขนาดต้องเช่าเหมา
ลำการบินไทยทั้งลำไป³

แต่การเข้าชมพระราชวังวินด์เซอร์ครั้งนั้นยังเป็นการชมแบบฉาบฉวยและมีเวลาจำกัดมาก เนื่องจาก
เป็นคณะใหญ่ใช้รถบัสหลายคัน และเข้าชมได้ไม่พร้อมเพรียงกัน อีกทั้งยังไม่เคยมีข้อมูลทางลึกเกี่ยวกับที่มา
ของเครื่องราชบรรณาการจากสยามให้คั่นคว่ำ จึงยังไม่สามารถลงรายละเอียดได้มากในการบรรยาย แม้แต่
หม่อมราชวงศ์ทัฬหีผู้บันทึกการเดินทางของคณะราชทูต (ในนิราศลอนดอน) ก็ยังกล่าวถึงเครื่องราชบรรณาการไว้
น้อยมาก จนแทบจะหาแก่นสารอะไรไม่ได้เลย ท่านเขียนแบบลอยๆ ว่า

(ครั้งแรก) ในครั้งนี้จอมรินทร์ปิ่นพิภพ ทรงปรารภเรื่องไมตรีมิให้เศร้า

จึงส่งบรรณาการสารสำเนา มาตามเลาขาวเรื่องเมืองไมตรี

(ครั้งที่ 2) สารพัดเครื่องราชบรรณาการ พนักงานวางถวายไว้รายเรียงฯ8

แต่กลับบรรยายเรื่องอื่นๆ ทางฝั่งอังกฤษไว้อย่างพิสดาร ข้อมูลเรื่องเครื่องราชบรรณาการจึง
ขาดแคลนอยู่เสมอ และกลับบดบังความสำคัญเกี่ยวกับ “ของขวัญ” ชุดนี้ที่มีได้เคยส่งให้ผู้นำโลกคนใดมาก่อน
ไม่ว่าจะสำคัญขนาดไหน

ต่อมาอีก 30 ปี จนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2555 หลังจากผู้เขียนค้นพบเอกสารเก่าประเภทหนังสือพิมพ์
ย้อนยุคจาก พ.ศ. 2400 (ค.ศ. 1857) ชุดใหญ่ภายในร้านขายหนังสือเก่าที่อังกฤษ ทำให้ทราบว่าชาวอังกฤษใน
ยุคนั้นกล่าวขวัญถึงเครื่องราชบรรณาการชุดนี้กันมาก กับความวิจิตรพิสดารของเครื่องราชูปโภคฝีมือกรมช่าง
สิบหมู่ที่รัชกาลที่ ทรงกำกับควบคุมเองและทรงให้สร้างขึ้นเป็นพิเศษเพื่อการนี้โดยเฉพาะ กับเหตุผลที่ยัง
ไม่ค่อยชัดเจนนักว่าส่งมาทำไม ทั้งที่รัฐบาลอังกฤษยังมิได้ทำความชอบถึงขั้นต้องตอบแทนบุญคุณกันขนาดนั้น

หากมองตามข้อเท็จจริงแล้ว ชาวอังกฤษก็ยังไม่คุ้นเคยกับประเพณีการให้ของกำนัลที่มีค่าจาก
บุคคลที่ยังไม่รู้จักมักจี่กันมาก่อนดังเช่นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เป็นต้น แต่ในทางกลับกัน ราชสำนัก
สยามเชื่อว่าการทำให้พระราชินีอังกฤษประทับใจ แบบ First Impression เป็นสิ่งที่ต้องทำทันที เพื่อซื้อใจพระ
ราชินีไว้ล่วงหน้า

อันที่จริงราชสำนักอังกฤษมิได้คิดฟุ้งซ่านไปจนเกินกว่าเหตุ เพราะในรายการนั้นมีพระมหามงกุฎ
จำลองของรัชกาลที่ 4 ปนอยู่ด้วย อันนับได้ว่าเป็นมงกุฎชุดแรกจากพระเจ้าแผ่นดินที่ยังเสวยราชย์อยู่ ทั้งที่ไม่
เคยมีประเพณีปฏิบัติเช่นนั้นโดยพระเจ้าแผ่นดินไทยมาก่อน

บรรณาการไทยให้จีนและอังกฤษแตกต่างกัน

ประเพณีปฏิบัติที่ไทยเคยทำตามธรรมเนียมที่ผ่านมา คือการส่งเครื่องราชบรรณาการหรือที่เรียก “จิ้มก้อง” ให้จีนแต่เพียงประเทศเดียว และทำมาอย่างยาวนานตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ทว่าของที่ส่งไปเมืองจีนนั้นก็หาใช่ของล้ำค่าที่คู่ควรกับบารมีขององค์ฮ่องเต้ไม่ หากแต่เป็นของป่าหายากซึ่งเป็นที่ต้องการของทางราชสำนัก มีสรรพคุณผสมเป็นยาอายุวัฒนะเสียมากกว่า สามารถนำไปใช้ทำยาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีอาทิจันทน์หอม พริกไทย รงทองคำ ขี้ผึ้งขาว กำมะถัน มหาหิงคุ์ เปลือกสมุลแว้ง กรักชี เปลือกสีเสียด กานพลู มดยอบ จันทน์ชะมด จันทน์เทศ กระจวานขาว ผลกระเบา ผาง ไม้พะยุง แก่นไม้หอม พรหมลูด ผ่าโมรีแดง และสัตว์ป่าหายาก ซึ่งเป็นคตินิยมของชาวสวรรค์ ได้แก่ ช้าง งาช้าง หมี ชะนิเผือก

นกกระเรียน นกยูง นกแก้ว นอแรด อู้งินหมีและขนนกกระเต็น ส่วนของที่ทางการจีนมอบตอบแทนแก่สยาม ได้แก่ เครื่องลายคราม กังไส เครื่องหยก เครื่องแก้ว ผ้าไหมจีน ผ้าแพรโล่ต่วน และแพรกิมต่วน เป็นต้น⁷

จะเห็นได้ว่าของขวัญที่พระมหากษัตริย์ไทยส่งไป “จิ้มก้อง” ทางเมืองจีนนั้นไม่ใช่ของสูงค่ามีราคาประดับพระบารมีของพระมหากษัตริย์เลย เป็นแต่เพียงพืชสมุนไพรและของป่าหายากที่จีนไม่มี แลกเปลี่ยนกันพอเป็นประเพณีเท่านั้น แต่กลับเป็นสัญลักษณ์ว่าของกำนัลเหล่านี้ส่งไปด้วยความนอบน้อม ไม่ได้แสดงความเยอหยิ่งของประเทศเล็กๆ ที่นับถือจีน

จีนจึงค่อยยอมติดต่อกับค้าขายด้วย ผลที่ตามมาคือทางด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลจีนอนุญาตให้พ่อค้าไทยสามารถแต่งสำเภาไปค้าขายที่เมืองจีน และซื้อหาสินค้ากลับมาโดยได้รับการผ่อนปรนระเบียบกฎเกณฑ์อันเข้มงวด เช่นได้รับการยกเว้นภาษีขาเข้า และทำให้จีนเป็นแหล่งระบายสินค้าขนาดใหญ่จากสยาม ทางด้านการเมือง สยามเป็นที่ยอมรับจากรัฐบาลจีนในฐานะมิตรประเทศ ราชสำนักจีนและสยามมีพระราชสาส์นถึงกันอย่างใกล้ชิดสนิทสนม จีนไม่เข้ามาก้าวร้าวกับกิจการภายในของสยาม ทั้งยังได้ขึ้นบัญชีสยามเป็นประเทศที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งอีกด้วย ประชาชนจากทั้ง 2 ประเทศเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันโดยสะดวก บ้านเมืองก็ร่มเย็นเป็นปกติสุขถ้อยทีถ้อยอาศัยต่อกัน⁵

จากการที่ราชสำนักจีนมิได้ยุ่งเกี่ยวหรือข้องแวะกับชาติเล็กชาติน้อย เพียงแต่ต้องการรักษาฐานะอำนาจเดิมไว้ระดับบารมีของตน แสดงว่าจีนเป็นศูนย์รวมอำนาจและแผ่อิทธิพลไปได้ทุกๆ โดยไม่จำเป็นต้องกดขี่ข่มเหงใคร ซึ่งแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับท่าทีของอังกฤษ

เพราะอังกฤษเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นจะต้องข่มรัศมีจีน เพื่อแสดงว่าชาติตะวันตกนั้นเจริญกว่า และมีเหตุผลมากกว่าตามหลักการทางศาสนา โดยการเผยแพร่หลักความเชื่อใหม่ๆ เช่น การค้าเสรีและศาสนาคริสต์ จึงต้องล้มล้างจารีตดั้งเดิมอันล้ำสมัยของเอเชียที่มีจีนเป็นแม่บทเสียก่อน นั่นหมายถึงการพุ่งชนเสาหลัก

แห่งความน่านับถือของจีนที่อังกฤษเห็นว่าเป็นอุปสรรคและถ่วงความเจริญ แล้วสถาปนาอำนาจของตนขึ้นแทนที่ และเมื่อจีนขัดขึ้น อังกฤษจึงประกาศสงครามกับจีน

ดังนั้น การที่สยามหันมาให้ความสำคัญกับอังกฤษแทนจีนด้วยการตกลงทำสัญญาการค้าและพาณิชย์อย่างง่ายตาย(เรียกสนธิสัญญาเบาริง)ตามด้วยการจัดส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการที่มีความหมายเป็นการส่งสัญญาณที่มีเป้าหมายชัดเจนถึงการยอมรับอิทธิพลของอังกฤษ เป็นการมองว่านโยบายของอังกฤษเป็นเรื่องยอมรับได้ รายการเครื่องราชบรรณาการที่ส่งไปอังกฤษจึงแฝงด้วยทัศนคติแปลกใหม่ที่ฉีกแบบแผนของจารีตดั้งเดิมจนหมดสิ้น⁴

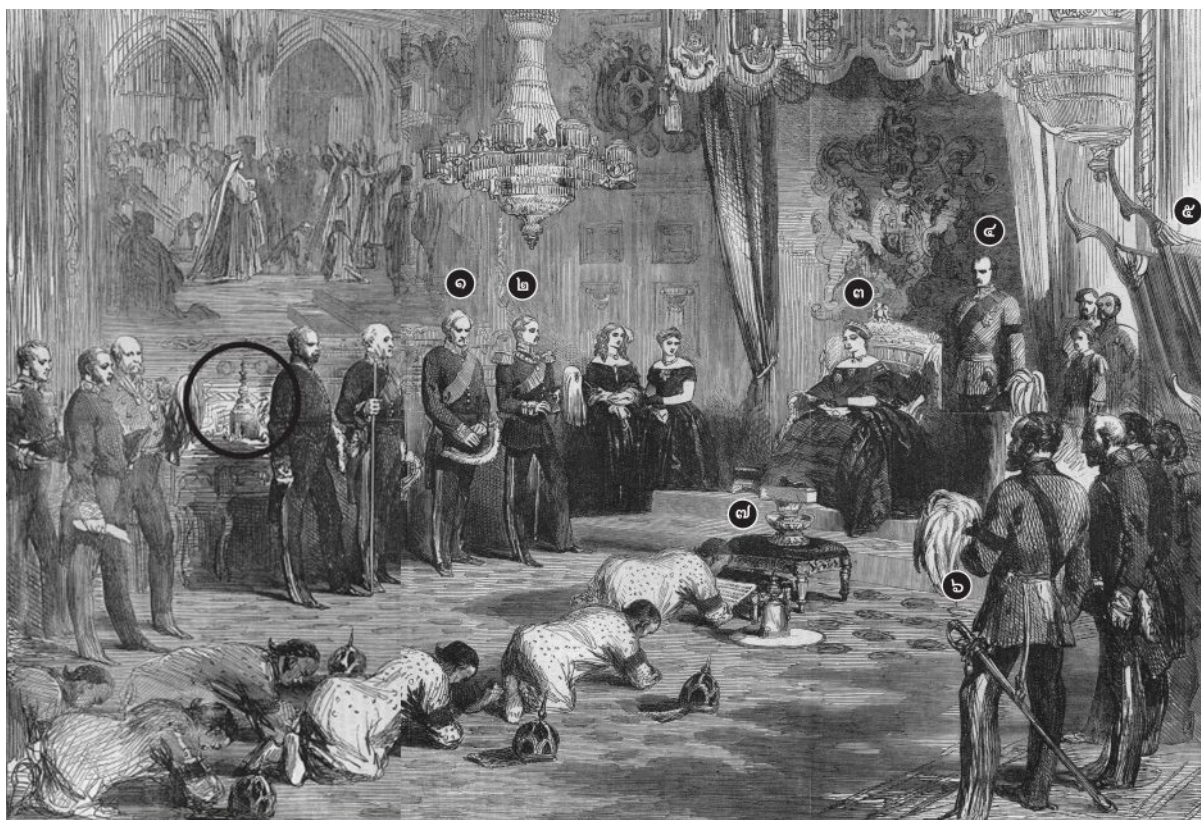
ในสมัยรัชกาลที่ 4 นั้นอังกฤษมีอาณานิคมครอบคลุมเนื้อที่เกือบ 3 ใน 4 ส่วนของโลก ผู้นำประเทศทั่วโลกต่างถือเป็นเกียรติยศหากได้ติดต่อคบหากับควีนแห่งอังกฤษและจะทำทุกอย่างเพื่อให้พระนางทรงพอพระทัย

บายูซีเครื่องราชบรรณาการไปกรุงลอนดอน

พระราชสาส์นฉายาลักษณ์ 2 พระมหามงกุฎลงยาประดับเพชรบังมรกฏบังทับทิมบัง 1 พระลี้วาลลายกุดันประดับทับทิม 1 พระธำมรงค์นพเก้าใส่ตลับทองคำลงยา 1 ฉลองพระองค์พระกรน้อยมีดุมเพชรเจ็ด 1 ฉลองพระองค์ครุยกกรองทอง 1 รัตพระองค์กุดันประดับเพชรบังมรกฏบัง สายทองมีประจำยามประดับมรกฏ 1 รัตพระองค์เจียรบาดตาดปักเลื่อมรัตพระองค์กรองทอง 1 สนับเพลาเข็มขาบเชิงงอนลายทองคำลงยาราชาวดี 1 ผ้าทรงยกทองผืน 1 ผ้าทรงลายกรวยเกี้ยวเขียนทองผืน 1 ผ้าทรงปุมอย่างดี 4 ผืน ลังขุดตราวิภูเครื่องทองคำลงยาราชาวดีมีดอกนพรัตน์ มังสีทองคำจำหลักลงยาเปนเครื่องรอง 1 ชั้น น้ำกับพานรองทองคำลงยาราชาวดีสำหรับ 1 เครื่องชาสำหรับหนึ่ง คือ ถาดทองคำ 1 ป้านเหลี่ยมทองคำ 1 จานทองคำรองป้าน 1 ถ้วยหยกใหญ่มีฝาเหลี่ยมทอง 1 เรือทองคำรองถ้วย 1 ถ้วยฝาทองคำลงยา ถ้วยฝาเงินถมยาคำตะทองรวมเปน 2 ของบุหรีทองคำลงยา 1 หีบใส่กรรไกรสันประดับเพชร 1 ประดับทับทิม 1 รวม 2 สางเจียดงาครอบแลก้านทองคำลงยาประดับพลอยมรกฏคู่ 1 รวมหนึ่งหีบ หีบใส่ ซ่อม ซ้อน มีด ทองประสม ด้ามประดับเพชรสำหรับ 1 โต๊ะเงินใหญ่ปากก้าไหล่ทองคำ 1 ดาบเหล็กลายฝักทองคำลงยา 1 จำหลัก 1 หอกอย่างสยามฝักเงินถมยาคำตะทอง 1 ง้าวฝักเงินถมยาคำตะทอง 1 ทวนด้ามก้าไหล่ทองคำ 1 กฤษฝักทองลายจำหลักประดับพลอยต่างๆ 1 เครื่องสูง ฉัตร 7 ชั้น 2 ฉัตร 5 ชั้น 2 ฉัตร 3 ชั้น 2 ฉัตรขุมสาย 2 พระกลด 1 บังพระสุริย์ 1 พระราชยานกง 1 กลองมโหระทึกกับปี่งาสำหรับ 1 เครื่องม้าทองคำประดับพลอยสำหรับ 1 ฉากรูปพระแก้วมรกฏซึ่งเปนที่นมัสการในพระบรมมหาราชวังเขียนสามรูปตามอย่างทรงเครื่องในฤดูทั้งสาม ซึ่งมีหนังสือชี้แจงมาเปนนิทานนั้น 1 ฉากรื่องบรมราชาภิเษก 4 แผ่นฯ⁶

คำว่า “พระมหามงกุฎลงยาประดับเพชรบ้างมรกตบ้างทับทิมบ้าง” หมายถึงเครื่องราชูปโภคชิ้นเอกที่เป็นตัวชูโรงในบรรดาของมีค่าอื่นๆ อีกหลายรายการ และได้รับการกล่าวขวัญถึงอย่างมาก โดยสื่อมวลชนอังกฤษในวันเปิดตัวเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1857 (ดูรูปเปิดบทความ)

การลงพื้นที่ครั้งล่าสุดที่ประเทศอังกฤษเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 พบว่าบรรณาการชิ้นเอกนี้ยังอยู่สบายดีภายในตู้โชว์ของบรรณาการจากประเทศต่างๆ ที่ถูกส่งเข้ามาในสมัยเดียวกัน ทั้งจากจีน ญี่ปุ่น พม่า และอินเดีย ณ ห้องโถงอันตระการตา โดยมีพระบรมราชานุสาวรีย์ของควีนวินพระพักตร์มาทอดพระเนตรอยู่โดยบังเอิญ

รูปราชทูตถวายพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการ เป็นภาพอันตระการตาและหลักฐานสำคัญในการเจริญพระราชไมตรีครั้งนี้ บุคคลในภาพและสิ่งที่น่าสนใจมีดังนี้ คือ (1) Mr. Fowle กงสุลสยามประจำอังกฤษ (2) ลอร์ดคลาเรนดอน รมต.ว่าการต่างประเทศ ผู้รับผิดชอบราชการในสยามโดยตรง (3) ควีนวิกตอเรีย (4) เจ้าชายอัลเบิร์ต พระสวามีของควีน (5) พระราชยานเกย ของขวัญขนาดใหญ่ในบัญชีเครื่องราชบรรณาการ (6) เจ้าชายเฟรเดอริก วิลเลียม แห่งปรัสเซีย พระราชบุตรเขยของควีน (7) กล่องใส่พระราชสาส์นจากรัชกาลที่ 4 ถึงควีน และพระมหามงกุฎ รัชกาลที่ 4 (วงกลม) (ภาพจาก THE ILLUSTRATED LONDON NEWS, 5 Dec. 1857)

ฉากหน้าของการส่งเครื่องบรรณาการไปอังกฤษ

คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าหน้าฉากของการเดินทางมาของชาวสยามเป็นความพยายามที่จะกอบกู้ชื่อเสียงของชาวเอเชียที่ตกต่ำถึงขีดสุดกลับคืนมา อังกฤษมักจะปรามาสอยู่เสมอว่าชาวตะวันออกอ่อนแอและซื่อฉลาดเกินไป ดังที่รัชกาลที่ 5 ทรงเคยวิเคราะห้ท่าทีของอังกฤษว่า

“การที่จะพูดกับอังกฤษครั้งนี้ ที่จะให้ได้สำเร็จเร็วขึ้นนั้น ฉันท้ใจและเหนการขัดว่าอังกฤษชอบแข่งแรงกล้าพูด ถ้าพูดออกแอดเขาเห็นว่าวิกคืออ่อน ซึ่งเป้นคำของอังกฤษเคยติเตียนแลไม่มีควมวางใจแก่คอเวอนเมนต์ที่วิกอ่อนอยู่เสมอ แลมักจะถูกถ้าพูดออกแอดอย่างนั้นเหมือนหนึ่งยุเข้าไปว่าจะให้ก็ได้ไม่ให้ได้ โดยนิกเสียวว่าไม่ให้ก็ไม่เสียดอก เปนใจของใครก็ต้องไม่ให้ทั้งนั้น เพราะจะเสียให้ทำไม่เปล่าๆ ถ้าไม่พอที่จะต้องเป้นเหตุเป้นผลเป้นปากเป้นเสียงแล้วเขาก็จะไม่เสียดายตายหยากอะไรน้ก”²

“การที่จะพูดกับอังกฤษครั้งนี้ ที่จะให้ได้สำเร็จเร็วขึ้นนั้น ฉันท้ใจและเหนการขัดว่าอังกฤษชอบแข่งแรงกล้าพูด ถ้าพูดออกแอดเขาเห็นว่าวิกคืออ่อน ซึ่งเป้นคำของอังกฤษเคยติเตียนแลไม่มีควมวางใจแก่คอเวอนเมนต์ที่วิกอ่อนอยู่เสมอ แลมักจะถูกถ้าพูดออกแอดอย่างนั้นเหมือนหนึ่งยุเข้าไปว่าจะให้ก็ได้ไม่ให้ได้ โดยนิกเสียวว่าไม่ให้ก็ไม่เสียดอก เปนใจของใครก็ต้องไม่ให้ทั้งนั้น เพราะจะเสียให้ทำไม่เปล่าๆ ถ้าไม่พอที่จะต้องเป้นเหตุเป้นผลเป้นปากเป้นเสียงแล้วเขาก็จะไม่เสียดายตายหยากอะไรน้ก”²

การตระหนักถึงความจำเป็นต้องปิดบังความอ่อนแอหรือ weakness ออกไป เห็นได้จากความพยายามที่กล้าหาญของรัชกาลที่ 4 ในการกลบเกลื่อนความรู้สึกหวาดกลัวแต่แสดงความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ทั้งที่หวาดหวั่นความรู้สึกของฝ่ายตรงข้ามที่เหนือกว่าอยู่ไม่น้อย ด้วยการออกตัวล่วงหน้าแบบตัดไม้ข่มนามให้ควินซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศใหญ่มีมโนธรรมต่อชาติที่เล็กและอ่อนแอกว่า

“ขอทรงรับการถวายค่านับจากราชทูตผู้กำกับมากับพระราชสาส์นนี้กับทั้งพระราชสาส์นแลเครื่องมงคลราชบรรณาการของในพระบวรราชวังด้วยกันแล้ว ได้ส่งออกมาค่านับแสดงความยินดีกรุงสยาม ต่อสมเด็จเจ้พระนางเจ้ากรุงบริตาเนียเจริญทางพระราชไมตรี ขอพระเมตตากรุณาของสมเด็จเจ้พระนางเจ้ากรุงบริตาเนียได้โปรดแก่คนที่เป้นทูตานุทูตออกไปจากกรุงสยามครั้งนี้ ให้ได้เฝ้าค่านับในสถานเวลาอันควรให้ปรากฏ เปนเกียรติยศอันยิ่งแก่กรุงสยาม แลขอให้ได้ไต่ถามหาหรือฟังการสิ่งใดๆ ที่ควรจะได้ฟังแต่เสนาบดีพินังการว่าการต่างประเทศเพื่อจะได้เข้าใจอย่างธรรมเนียมที่จะรักษาไมตรีกับประเทศใหญ่สืบไปให้วัฒนาการถาวรไป ภายหน้า ขอพระเมตตากรุณาพระเจ้ากรุงบริตาเนียแลเมตตากรุณาของเสนาบดีในกรุงลอนดอนจงอนุเคราะห์แก่ทูตานุทูตฝ่ายสยามโดยสมควร เทอญฯ

ถ้าทูตานุทูตฝ่ายสยามไม่เข้าใจการที่ชอบที่ควรก็ขอรับประทานโทษโปรดช่วยให้สั่งสอนการที่ควรเถิด ด้วยเป้นคนประเทศไกลที่ไม่เข้าใจในการข้างยุโรปเลย แลเครื่องมงคลราชบรรณาการซึ่งกรุงสยามยินดี

ออกมาครั้งนี้ เป็นของทำในแผ่นดินสยามทั้งสิ้น โดยอย่างเครื่องบรมราชูปโภคของพระเจ้าแผ่นดินสยามถึงจะ เป็นเครื่องไม่ควรใช้ในยุโรป กรุงสยามก็ยั้งหวังว่าพระเจ้ากรุงบริตาเนียจะทรงยินดีรับไว้พอเป็นตัวอย่าง เครื่องราชูปโภคในกรุงสยามนี้ แลเป็นที่ระฤกถึงทางพระราชไมตรีต่อไป กรุงสยามได้มีความปราถนาขอ อารธนาแก่สิ่งซึ่งเปนใหญ่เปนประธานในสกลโลก จงอนุเคราะห์รักษาสมเด็จพระนางเจ้ากรุงบริตาเนียเพื่อ ความสุข แลสืบติดต่อพร้อมยาวไปของชนมชีพ และราชสมบัติทั่วทั้งสกลอาณาจักร และขอให้ทางไมตรีสอง พระนครติดพันอยู่เย็นเป็นสุขไปนานชั่วฟ้าแลดินเทอญฯ พระราชสาส์นนี้เขียนอักษรอังกฤษฉบับ 1 เขียน อักษรสยามฉบับ 1 เปนสองฉบับความต้องกัน ได้มอบ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมหาศรีพิมา ในพระราช ฐานชื่อบรมมหาราชวัง ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯครุฑข้างขึ้นของจันทร์มาสชื่อสาวัน นับเปนเดือนที่ 9 แต่ต้นฤดูหนาวในปี มะเสงนักษัตรนพศก มีศักราชสยาม 1219 ตรงกันกับสุริยคติกาลสังเกต ซึ่งรู้ทั่วพร้อมในประเทศยุโรป เปนวัน ที่ 24 แห่งเดือนยูล ในปีมีศักราชคฤศต์ 1857 เปนปีที่ 7 ในราชกาลปัจจุบันของแผ่นดินสยามนี้”⁶

ในวันจริงราชทูตก็ยังคงยกยอประสงค้ของรัชกาลที่ 4 ด้วยการยืนยันอย่างหนักแน่นถึงสถานะ อันยิ่งใหญ่ของควีนและความชอบธรรมของผู้มีอำนาจที่จะต้องอนุเคราะห์เห็นใจผู้อ่อนแอกว่า เมื่อสยามรู้ตัว ว่าเป็นผู้น้อยที่ต่ำต้อยก็ยินดียลิตตัวลงมาสวามิภักดิ์ก่อนด้วยความสมัครใจ และทูลขอให้ควีนทรงรับเครื่อง บรรณาการชุดนี้ไว้เป็นตัวแทนของผู้นำประเทศที่ไม่เคยมีใจเหิมเกริมต่อนโยบายของอังกฤษ

คำทูลทูลถวายมอบพระราชสาส์น

ข้าพระพุทธเจ้าทูลตามทูตสยามทั้งปวง คือ พระยามนตรีสุริยวงษาทนต์ เจ้าหมื่นสรรเพธภักดีอุปทูต จมื่นมณเฑียรพิทักษ์ฉัตรทูตฯ พวกนี้ได้รับพระบรมราชโองการมารพระบันฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระ ประปรเมนทรมหามกุฏ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามพระองค์ใหญ่ ผู้เปนใหญ่แก่ ประเทศราชต่างๆ ที่ใกล้เคียง คือ เมืองลาว เมืองกัมโพชา เมืองมลายูหลายเมืองแลที่อื่นๆ แลรับพระบวร ราชโองการมารพระบันฑูรสุรสิงหนาท ในพระบาทสมเด็จพระปวเรนทราเมศวรมหิศวเรศรังสรรค์พระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว พระเจ้าประเทศสยามพระองค์ที่สองโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมราชสาส์นแลพระบวรราชสาส์น แลเครื่องมงคลราชบรรณาการเปนส่วนในพระบรมบวรราชวัง ซึ่งเป็นของทรงยินดีออกมามีค่าอันเบญจริยาทาง พระราชไมตรีแต่พระองค์ท่านซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้ากรุงบริตาเนียผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ทรงพระเดชานุภาพมาก ในพระราชอาณาจักอันรวมกัน คือทวีปบริตาเนียใหญ่แลไอยิแลนแลกลอนินานาประเทศต่างๆ บัดนี้ ได้มา ถึงที่เฉพาะพระองค์ท่านพร้อมทั้งพระราชสาส์นแลเครื่องมงคลราชบรรณาการ ได้นำเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลี พระบาทพระองค์ท่านในกาลบัดนี้แล้ว อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวง ขอกราบถวายบังคมทูลให้พระองค์ท่าน แน่พระไทยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามพระองค์ใหญ่แลพระองค์ที่สอง ทรงเห็นว่าทาง พระราชไมตรีกรุงบริตาเนียกับกรุงสยาม ได้ติดต่อสนิทชิดชมชัดแจ้งกว่าแต่ก่อน กาลบัดนี้นั้นก็ด้วยความ ดำริห์ของพระองค์ท่านซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงบริตาเนีย ได้ทรงจัดเปนเดิมเหตุให้เปนคุณแลทำให้เปนพระ

เกียรติแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทั้งสองพระองค์ แลบ้านแลเมืองสยามนี้ ประจักษ์มากเป็นหลายประการ มีความขว้างแว้งถ้วนถ้วนในพระราชสาส์นนี้แล้ว บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าทูลตามทูลตั่งปวง

ชาวสยามซึ่งมาครั้งนี้ ได้อาไศรยพระเดชานุภาพพระเมตตากรุณาปราณีแลอนุเคราะห์ของพระองค์ พระเจ้ากรุงบริตตานีได้โปรดให้เรือรบไปรับมาแต่กรุงเทพมหานคร ในท้องทะเลส่งต่อๆ มาตามทางจนถึงกรุงลอนดอน โดยความสุขสวัสดิ์สวัสดิ์สวดยปราศจากอันตรายต่างๆ **ข้าพระพุทธเจ้าทูลตามทูลตั่งปวงขอถวายความสัตย์ว่า** ได้รู้พระเดช พระคุณพระองค์ท่านเป็นผู้ใหญ่ยิ่ง **แล้วจะไม่ลืมลบลพหลู่พระเดชพระคุณพระองค์ท่านเลย** แลขอรับพระราชวโรกาสเพื่อจะถวายพระราชสาส์นแลเครื่องมงคลราชบรรณาการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามทั้งสองพระองค์แก่พระองค์ท่าน ซึ่งเป็นพระเจ้ากรุงบริตตานี ณ กาลบัดนี้ขอพระองค์ท่านได้โปรดทรงรับไว้ให้เป็นพระเกียรติยศ สมพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร **แลสมเด็จพระปวงเรนทราเมศวรมหิศวเรศวรสังครัต** พระปิ่นเกล้าเจ้าประเทศสยาม ซึ่งเป็นพระเจ้าอยู่หัวของข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองพระองค์นั้นเทอญ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดฯ ⁶

รัชกาลที่ 4 มิได้ทรงคิดว่าสนธิสัญญาการค้าและพาณิชย์ (สนธิสัญญาเบาริง) จะเป็นของตายต่อการตอบสนองของอังกฤษ การส่งทูตมาติดต่อกับควีนโดยตรงเป็นการลดขั้นตอนการเจรจาต่อรองระหว่างทูตกับทูต มาเป็นรัฐบาลกับรัฐบาลโดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นแกนกลางเชื่อมโยงให้

ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นต่อทางการเมือง ความสามารถในการอ่านใจคนอังกฤษของสยามเป็นหน้าฉากของการส่งทูตมาอังกฤษ อันเป็นการยกระดับความน่าเชื่อถือและยกฐานะทางการเมืองของสยามขึ้นมาจนล้ำหน้าจีนซึ่งกำลังเพลี่ยงพล้ำต่ออังกฤษ

ก่อนทำสนธิสัญญาเบาริง สยามมีทางเลือกเพียง 2 ทาง ทางหนึ่งคือลุกขึ้นต่อต้านอังกฤษเหมือนที่จีนทำ อีกทางหนึ่งคือนั่งรอให้อังกฤษจุ่มเข้ามาใช้มาตรการรุนแรงตามอำเภอใจ แต่สยามก็ผ่าทางตันกับวิธีที่ 3 ด้วยการติดต่อไปยังต้นสังกัดของรัฐบาลอังกฤษที่ลอนดอน โดยไม่ผ่านการตัดสินใจของคนอังกฤษในพื้นที่ ทำให้อำนาจในการต่อรองมีมากขึ้นถึงแม้จะมีความเสี่ยงอยู่บ้างก็ตาม

ผลที่ตามมาคือควีนทรงกระวีกระวาดต้อนรับการมาของคณะทูตชุดนี้มากพอๆ กับที่รัชกาลที่ 4 ทรงกระตือรือร้นที่จะทำให้พระนางประทับใจด้วยเครื่องราชบรรณาการอันล้ำค่า แม้จะแปลกประหลาดด้านจุดประสงค์ แต่ก็สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่ายแบบซึ่งใจผู้ให้และถูกใจผู้รับ

ของบรรณาการหรือเครื่องพันธนาการทางการเมือง?

ปัจจัยทางการเมืองเป็นเหตุผลสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศซึ่งมิได้พ้นความรับผิดชอบของคณะทูตชุดนี้เลย การอ่านใจควีนออกของรัชกาลที่ 4 ยังเกี่ยวโยงไปถึงบุคคลอีก 3 คน ที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับประเทศสยามด้วย เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวมีความผูกพันกันอยู่ตั้งแต่แรกกับการส่ง เซอร์จอห์น เบาริง เข้ามายังสยาม

กล่าวคือ ใน**ประการแรก** ควีนวิกตอเรียทรงเป็นผู้แต่งตั้ง เซอร์จอห์น เบาริง เข้ามาเป็นราชทูตพิเศษ (ค.ศ.1855) ของพระนางเพื่อปูทางไปสู่การทำสนธิสัญญาการค้าและพาณิชย์ที่มีอังกฤษเป็นฝ่ายได้เปรียบ เซอร์จอห์นจึงเท่ากับเป็นผู้แทนของควีน ไม่น้อยไปกว่าผู้แทนการค้าของรัฐบาล

ประการที่ 2 เซอร์จอห์นเป็นข้าราชการประจำที่ได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจสำคัญของรัฐบาลที่มี ลอร์ดคลาเรนดอน (Lord Clarendon) เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศในฐานะนักเศรษฐศาสตร์มือหนึ่งแล้วยังเป็นเพื่อนสนิทของลอร์ดพาล์มเมอร์สตัน (Lord Palmerston) นายกรัฐมนตรีอังกฤษเป็นส่วนตัวอีกด้วย

ดังนั้นความคิดเห็นของเซอร์จอห์นในคำขอให้รัฐบาลอังกฤษส่งเรือรบเข้ามารับคณะทูตถึงกรุงเทพฯ และคำแนะนำของเขาให้ต้อนรับคณะทูตเป็นกรณีพิเศษจึงได้รับการตอบสนองจากต้นสังกัดที่ลอนดอนเป็นอย่างดีเกินความคาดหมายของนักวิเคราะห์การเมืองในสมัยนั้นโดยสิ้นเชิง ข้อมูลจำเพาะของเซอร์จอห์นที่รายงานเข้าไปยังรัฐบาลของตนบรรยายถึงความมั่งคั่งร่ำรวยด้วยทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้ ติบुक แร่ธาตุนานาชนิด และพืชพันธุ์ธัญญาหาร) รวมทั้งเหตุผลด้านโลจิสติกส์ของสยามนั้นโดดเด่นมากและเป็นรองก็แต่จีนเท่านั้น ซึ่งทางลอนดอนจะมองข้ามมิได้⁹

รัชกาลที่ 4 ซึ่งทรงอ่านเกมของอังกฤษออก จึงทรงให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการนี้ ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะพิเศษของเครื่องราชบรรณาการที่ส่งไปถวายต้องวิเศษที่สุด แล้วยังต้องให้ความสำคัญต่อลอร์ดคลาเรนดอนผู้เป็นต้นคิดในการทำสนธิสัญญาครั้งนี้และตัวเซอร์จอห์นเอง ซึ่งเป็นกลไกหลักทำให้โครงการสัมฤทธิ์ผล ดังพระราชปรารภตอนหนึ่งที่ทรงฝากฝังให้คนในคณะทูตมอบหนังสือราชการสำคัญให้รัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษให้ได้ที่ลอนดอน

ฉบับที่ 6

พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าหมื่นสรรเพธภักดี

จดหมายมายัง เจ้าหมื่นสรรเพธภักดี ว่าการอะไรที่ต้องการจะสั่งให้เสร็จในครั้งเดียวคราวเดียวไม่ได้ เหลือสติที่จะจำด้วยการร่วนมากนักได้เมื่อใดๆ ต้องสั่งเพิ่มเติมมาหนังสือแดงที่ฝากลงไปให้ที่ปากน้ำ ว่าให้แก่เลอร์ดคลาเรนดอนนั้น จงให้แก่เขาก่อนถวายพระราชสาส์นแต่ของสีหีบที่ออกชื่อว่าให้แก่เขานั้น จะให้เขาพร้อมกันกับหนังสือนั้นก็ใ้ฤทธิหลังก็ได้ แต่อย่าให้เลอะเทอะไป เมื่อเอาไปให้เขาจงพร้อมกันกับพระยา

ราชทูต และบอกเขาว่าเป็นหนังสือลับของข้า ไม่ใช่หนังสือตามธรรมเนียมตามพนักงาน แลหนังสือตามธรรมเนียมตามพนักงานนั้น เป็นหนังสือเจ้าพระยาพระคลังดอก เมื่อหนังสือให้เขาแล้วเขาจะพาไปให้เฝ้าเจ้านายข้างหน้าข้างในใดๆ ฤหาขุนนางแห่งไรก็ตามเขาไปเถิด ข้าได้มอบหมายฝากฝังเขาไปแล้วในหนังสือของข้าไปถึงเขานั้น⁶

และอาจเป็นเพราะพระราชหัตถเลขาฉบับนี้บวกรับความเอาใจใส่ของควีนส่งเสริมให้ลอร์ดคลาเรนดอนเร่งรัดให้ส่งนักการทูตอังกฤษคนแรกไปจัดตั้งสถานกงสุลแห่งใหม่ขึ้นที่กรุงเทพฯ สมดังความปรารถนาของสยามที่ต้องการ มีกงสุลเป็นตัวแทนราชทูตพิเศษ การมีผู้แทนรัฐบาลอังกฤษในพื้นที่จะช่วยลดขั้นตอนการทำงานและลดความสอด้รัฐสุดเห็นของรัฐบาลอังกฤษนอกพื้นที่ ปูทางไปสู่ความสัมพันธ์แบบบูรณาการในระยะยาว แทนที่จะเป็นการติดต่อแบบฉาบฉวยและขาดความจริงจังเช่นที่ผ่านมา กงสุลคนใหม่นี้มีชื่อว่า เซอร์โรเบิร์ต ซอมเบิร์ก (Sir Robert Schomburg) และข่าวดีเรื่องกงสุลอังกฤษคนแรกนี้ก็ได้รับการแจ้งออกไปให้คณะทูตทราบ อันหมายถึงความสำเร็จอีกโสดหนึ่งของโครงการนี้ได้รับการยืนยันโดยรัชกาลที่ 4 เอง

ฉบับที่ 24

พระราชหัตถเลขาถึงคณะทูตานุทูตรวมกัน

จดหมายมาถึง พระยามนตรีสุริยวงศราชทูต เจ้าหมื่นสรรเพ็ชรภักดีอุปทูต จมื่นมณเฑียรพิทักษ์ตรีทูต หม่อมราโชทัยล่าม แลจมนี่ราชามาตย์ นายพิจารณ์สรรพกิจข้าหลวงกำกับเครื่องราชบรรณาการให้ทราบด้วยเซอร์อเบิตสจอมเบิกกงสุลอังกฤษคนใหม่ มาถึงกรุงแล้วในวัน 5 ฯ 1 ค่ำ แล้วให้หนังสือมาถึงข้าพเจ้าว่า ได้ถือพระราชสาส์นสมเด็จพระนางเจ้ากรุงลอนดอนวิกตอเรีย เข้ามาสองฉบับให้ข้าพเจ้าฉบับหนึ่งถวายวังหน้าฉบับหนึ่ง กับเครื่องราชบรรณาการหลายสิ่ง แต่ได้มากับตัวแต่ 3 สิ่ง กระป๋องทำอย่างพระซรรค์ 1 ปืนไม้เนรเฟอลเครื่องเงิน 1 กับตัวอย่างเงินเหรียญอังกฤษ แลอย่างเงินเหรียญไทย ตามอย่างซึ่งมิสเตอร์ปากเอาออกไปนั้น 2 หีบหนังสือเล็ก แลว่าเครื่องทำเงินเหรียญเครื่องปีฝ่าย แลสิ่งอื่นหลายสิ่งก็มีมาด้วย แต่ยังมีกับเรือกำปั่นแล่นใบอ้อมทางเขปคุดโอบยังไม่มาถึงเมืองสิงคโปร์ เมื่อเซอร์อเบิตสจอมเบิกมาจากเมืองนั้น แลเห็นว่าคงจะตามมาโดยไม่ช้า แลเซอร์อเบิตสจอมเบิกได้ส่งมาแต่หนังสือของเลอร์ดกลาเรนดอนถึงข้าพเจ้าก่อน ความในหนังสือนั้นบอกความว่าพระเจ้ากรุงลอนดอน ตั้งเซอร์อเบิตสจอมเบิกคนนี้เป็นกงสุลในเมืองไทย แลว่า สรรเสริญเซอร์อเบิตสจอมเบิกไปต่างประเทศรับรองมาว่าเป็นคนดีแน่แท้ แลว่าตั้งแต่นี้ไปผู้ปกครองฝ่ายสยามจะให้หนังสือบอกกล่าวขึ้นไปถึงผู้ปกครองฝ่ายอังกฤษ ณ กรุงลอนดอน คือพระราชสาส์นแลหนังสือเสนาบดี ก็ให้มอบให้เซอร์อเบิตสจอมเบิกรับส่งไปเถิด อย่าให้ต้องส่งไปเมืองฮ่องกงอย่างแต่ก่อนเลย ถึงพระราชสาส์นแลหนังสือเสนาบดี ณ กรุงลอนดอน ก็ส่งมาตรงถึงเซอร์อเบิตสจอมเบิก ให้ส่งที่กรุงนี้เทอญ ไม่ต้องส่งมาฮ่องกงอ้อมค้อมไปให้ป่วย

เหตุผลที่ปลายทางข้อนี้จึงเป็นมูลเหตุของแรงบันดาลใจและแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้ชาวสยาม บากบั่นที่จะไปเข้าเฝ้าควีนถึงในอังกฤษเพื่อแสดงจุดยืนของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีวัตถุประสงค์แอบแฝง ซึ่งมีอาจประกาศให้ทราบอย่างเป็นทางการได้

สยามคิดอย่างไรกับการถวายบรรณาการให้อังกฤษ?

อาจกล่าวได้ว่าเครื่องราชบรรณาการที่จัดส่งไปได้ “ขโมยชิน” เหตุผลทางการเมืองทั้งปวงที่สยาม ตั้งใจจะไปเจรจากับอังกฤษ ทว่าทางอังกฤษก็ได้เฉลียวใจว่าสยามสร้างเครื่องราชูปโภคชุดนี้ขึ้นมาโดยเจตนา เพราะรัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักดีว่าราชสำนักอังกฤษซึ่งเยอหยิ่งในศักดิ์ศรีของตนอยู่เสมอจะภาคภูมิใจ หากมีใครช่วยยืนยันเกียรติศักดิ์นั้น แต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของสยามยังสามารถวิเคราะห์ได้ด้วยเหตุผลต่อไปนี้

1. **เป็นการฝ่าทางตันในการปกครองคนภายในราชสำนัก** ซึ่งผูกขาดอยู่แต่กับขุนนางในตระกูล บุนนาค โดยการยืมมืออังกฤษมาช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับราชบัลลังก์ ส่งเสริมให้ภาพพจน์ของรัชกาลที่ 4 สูงเด่นขึ้นและเปิดเผยมากขึ้น
2. **เป็นการถือหางข้างอังกฤษที่רבชนะจีน** เพราะสยามกำลังแปรพักตร์ และตีตัวออกห่างจากจีน ที่เคยผูกขาดอำนาจแต่ผู้เดียวในเอเชีย การมาของข้า้อาณาจใหม่คืออังกฤษทำให้สยามมีอิสระมากขึ้น และมี เสถียรภาพยิ่งขึ้น
3. **เป็นเกราะคุ้มกันภัยตนเอง** และเป็นการชนะใจควีนก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งหรือหันมา เล่นงานสยามเพราะอังกฤษกำลังสนใจเอเชีย การที่สยามตัดบทแล้วหันมาโปรอังกฤษเต็มที่ได้ด้วยการยอมทำ สนธิสัญญาเบาริ่งโดยคุณิและส่งเครื่องราชบรรณาการมาแสดงความพึงพอใจโดยที่อังกฤษมิได้ร้องขอ แสดง ว่าสยามไม่ได้ถูกบังคับจิตใจ
4. **เป็นสะพานเชื่อมโยงไปถึงผู้กำหนดนโยบายตัวจริง** ซึ่งก็คือควีนวิกตอเรีย แทนที่จะติดต่อกับ พวกข้าหลวงใหญ่อังกฤษในอินเดียหรือฮ่องกงตามธรรมเนียมปฏิบัติหรือผ่านบรรดาราชาทูตพิเศษเท่านั้น และก็ เป็นจริงดังคาดเพราะรัฐบาลอังกฤษหันมาช่วยเร่งรัดให้มีการแต่งตั้งกงสุลอังกฤษอย่างถาวรขึ้นที่กรุงเทพฯ และจัดส่งกงสุลคนแรกเข้ามาทันที
5. **เป็นการคานอำนาจฝรั่งเศส** ซึ่งเป็นคู่แข่งของอังกฤษ นับจากนี้ฝรั่งเศสก็ไม่กล้าคุกคามสยามจน ออกนอกหน้าอีกต่อไปเพราะเกรงใจอังกฤษ

6. เป็นเรื่องผูกมัดใจควินโดยตรง เพราะเครื่องราชบรรณาการล้วนเป็นเครื่องราชูปโภคของ กษัตริย์ มิใช่ของขวัญให้รัฐบาลอังกฤษ ทำให้ควินเกิดความเมตตาสงสาร จะเรียกว่าเป็นการแก้เกมทางการ เมืองก็คงไม่ผิดนัก¹

อังกฤษคิดอย่างไรจึงตอบรับเครื่องราชบรรณาการของสยาม?

กล่าวฝ่ายอังกฤษก็รับรับรองคณะทูตอย่างเต็มที่แล้วจัดให้มีพิธีการรับเครื่องราชบรรณาการโดยควิน ภายในห้องบัลลังก์ ซึ่งมีไว้ใช้ประกอบพระราชพิธีสำคัญเท่านั้น โดยที่พระราชพิธีรับเครื่องราชบรรณาการ เช่นนี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ไม่ว่าจะกับประเทศใดๆ เพราะส่วนใหญ่อังกฤษมีแต่เมืองขึ้น ส่วนประเทศที่เป็น เอกราชก็มักจะวางท่าไม่ยอมก้มหัวให้อังกฤษ

เครื่องราชบรรณาการจากสยามเรียกได้ว่าโดนใจควินเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ เพิ่มเติมถึงเหตุผลที่อังกฤษเต็มใจรับของกำนัลจากสยาม กล่าวคือ

1. คิดว่าเป็นผลงานของ เซอร์จอห์น เบาริง เนื่องจากเซอร์จอห์นเป็นคนของควินโดยตรง ความสำเร็จในการทำสนธิสัญญากับสยามก็เท่ากับเป็นความสำเร็จของรัฐบาลที่มีควินเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด

2. ขนชั้นปกครองของอังกฤษมองว่าเป็นผลงานของรัฐบาลที่น่าประทับใจที่สุด และเป็นการดัด หลังฝ่ายค้านที่กำลังโจมตีรัฐบาลเรื่องสงครามฝิ่นที่ไม่ชอบธรรมในจีน อย่างน้อยที่สุดรัฐบาลก็มีผลงานเกี่ยวกับ เอเชียที่ฝ่ายค้านไม่สามารถติสครดติรัฐบาลได้เต็มปากนัก

3. คิดว่าเป็นการแก้ภาพลักษณ์อันฉาวโฉ่ของอังกฤษด้านนโยบายต่างประเทศ โดยมี เซอร์จอห์น เบาริง เป็นผู้อยู่เบื้องหลังสงครามในจีน และทั่วโลกกำลังประณามอังกฤษ การมาของชาวสยามจึง เป็นข้อแก้ตัวชั้นดีสำหรับอังกฤษในสายตาคนภายนอก

4. เป็นเครื่องบรรณาการที่น่ารับไว้ เพราะมาจากประเทศเอกราช ที่มีใ้เมืองขึ้นของอังกฤษ จึง เป็นการเพิ่มเครดิตให้อังกฤษทางอ้อม แสดงว่านโยบายของอังกฤษในเอเชียเดินไปถูกทางแล้ว

5. อังกฤษเห็นว่าเป็นของสมพระเกียรติยศควิน เป็นเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ในระดับ เดียวกัน และไม่ใช่แค่เพชรพลอยทองหยองที่อังกฤษมีอยู่มากพอแล้ว ทั้งยังเป็นการฉีกหน้าประมุขอื่นๆ ที่เป็น คู่แข่งของอังกฤษซึ่งยังไม่มีประมุขพระองค์ใดถูกยกย่องเทียบเท่าควินอีกด้วย

6. อังกฤษยินดีรับเครื่องราชบรรณาการชุดนี้ด้วยความเต็มใจเพราะมาจากสยาม เนื่องจากใน ประวัติศาสตร์ทุกคนรู้ว่าก่อนหน้านั้นสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงเคยส่งเครื่องราช บรรณาการมาถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ผู้ยิ่งใหญ่มาก่อน แสดงว่าสยามดำเนินนโยบายนำเชื่อถือและ เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ได้คิดประจบสอพลอเพราะหวังสิ่งตอบแทนจากอังกฤษเนื่องมาจากกรณีสงครามฝิ่น

สรุป

จากเหตุปัจจัยทั้งหลายทั้งปวงที่แวดล้อมเหตุผลการไปอังกฤษของคณะราชทูตจากรัชกาลที่ 4 ในปี ค.ศ.1857 โดยมีเครื่องมงคลราชบรรณาการชุดใหญ่เป็นจุดดึงดูดความสนใจในการไปครั้งนั้นเกิดขึ้นในภาวะสงครามระหว่างอังกฤษกับจีน (สงครามฝิ่น) ทำให้ดูเหมือนว่าเครื่องราชบรรณาการชุดนี้มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ประดุจ “หลักประกัน” ทางการเมืองมากกว่าของขวัญของกำนัลในยามบ้านเมืองเป็นปกติสุขและเพราะการที่เครื่องราชบรรณาการชุดนี้ถูกจัดสร้างขึ้นเป็นกรณีพิเศษ และเป็นองค์ประกอบของเครื่องราชูปโภคที่พระมหากษัตริย์แห่งสยามทรงมีไว้ใช้เอง จึงมีความหมายมากกว่าของขวัญโดยทั่วไปที่พระมหากษัตริย์จากยุโรปเคยพระราชทานเข้ามาถวายรัชกาลที่ 4 ตัวอย่างเช่น ควีนวิกตอเรียทรงเคยพระราชทานลูกโลกและรถไฟจำลอง แท่นหมึกและปากกาสำหรับทรงพระอักษรหรือพระเจ้านโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศสพระราชทานชุดเครื่องแก้วเจียรไนก็ล้วนแต่ด้อยคุณค่าและไม่มีราคาเหมือนของที่รัชกาลที่ 4 ทรงส่งตอบแทนออกไป เป็นการแสดงออกโดยเปิดเผยว่าอังกฤษและฝรั่งเศสมิได้ต้องการสร้างความประทับใจให้กับรัชกาลที่ 4 มากเท่ากับการที่รัชกาลที่ 4 ทรงต้องการซื้อใจผู้นำยุโรปเลย¹

หากจะประเมินว่าพระราชกุศโลบายของรัชกาลที่ 4 เป็นนโยบายนำร่อง สำหรับผลประโยชน์ทางการเมืองและเป็นตัวอย่างให้ชาติอื่นๆ เลียนแบบแล้ว ก็ต้องเข้าใจเสียใหม่ว่ากุศโลบายนี้เป็นเรื่องเฉพาะกิจเท่านั้น เรียกว่าเป็นการทูตในลักษณะที่ไม่เป็นข่าว และไม่สามารถนำไปเลียนแบบได้ในทางปฏิบัติกับกรณีอื่นๆ “มงกุฎสยาม” ในต่างแดนเป็นเรื่องหาอ่านยากแม้ในหนังสือประวัติศาสตร์ไทยและไม่เคยเป็นข้อสังเกตในหนังสือประวัติศาสตร์สากลไม่ว่าเล่มใด

ไกรฤกษ์ นานา “มงกุฎรัชกาลที่ 4 ในพระราชวังอังกฤษ ของขวัญหรือหลักประกันการเมือง?” [ออนไลน์]

เผยแพร่วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2562 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2564 จาก

https://www.silpa-mag.com/history/article_24816